

**MESLEKİ KAYGI VE KARIYER UYUMLULUĞU ARASINDAKİ
İLİŞKİLER: ÖĞRETMEN ADAYLARI AÇISINDAN BİR İNCELEME**

*THE RELATIONSHIPS BETWEEN OCCUPATIONAL ANXIETY AND CAREER
ADAPTABILITY: A STUDY ON PRE-SERVICE TEACHERS*

Merve GERÇEK*

*Geliş Tarihi: 02.03.2018
(Received)*

*Kabul Tarihi: 30.10.2018
(Accepted)*

ÖZ: Öğretmenlik mesleği, bir ülkenin kalkınmasında ve gelişmesinde nitelikli işgücünün yetişmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Gelecek nesillerin değer sahibi ve yetkin bireyler olabilmeleri için öğretmenlerde bulunması gereken bir takım yetkinlikler vardır. Öğretmenlerin yetkinlik alanlarına ilişkin kaygı duymaları, öğrencilerine karşı tutum ve davranışlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Mesleki kaygı, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik eğitim ve öğretim, mesleki yeterlilikler, öğrenci, veli ve meslektaşlarla ilişkiler, atanma ve iş bulabilme gibi konularda deneyimledikleri kaygıyı ifade etmektedir. Bireylerin, gelecekte karşılaşılabilecekleri kariyer engelleri ile mücadele edebilme yeteneklerine yönelik algılarını ifade eden kariyer uyumluluğu, öğretmen adaylarının değişimlere açık olma düzeyleri ve kariyer planlama yönelimleri hakkında bilgi sunmaktadır. Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeyleri ile kariyer uyumluluğu düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Araştırmanın amacı doğrultusunda, üçüncü ve dördüncü sınıfta öğrenim gören 354 öğretmen adayından elde edilen veriler analiz edilmiştir. Veri toplama aracı olarak Cabı ve Yalçınalp (2013) tarafından öğretmen adayları için geliştirilen “Mesleki Kaygı Ölçeği” ile Kalafat (2016) tarafından geliştirilen “Kariyer Geleceği Ölçeği”nin kariyer uyumluluğu boyutu kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, görev merkezli kaygı, ekonomik ve sosyal merkezli kaygı, öğrenci / iletişim merkezli kaygı, meslektaş ve veli merkezli kaygı, kişisel gelişim merkezli kaygı, atanma merkezli kaygı, uyum merkezli kaygı ve ders merkezli kaygının kariyer uyumluluğu ile ters yönde ilişkileri bulunmaktadır. Bir başka ifade ile öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin kaygılarının artması, gelecekte iş bulmalarında ve kariyerlerinde ilerlemelerine ilişkin karşılaşılabilecekleri sorunların üstesinden gelebilme ve beklenmedik değişimlere uyum sağlayabilme konusundaki inançlarını azaltmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Kaygı, Kariyer Uyumluluğu, Öğretmen Adayları

ABSTRACT: The teaching profession has an important role in the education of a qualified workforce in the development and growth of a country. There are a number of competencies that teachers should have in order to raise future generations as worthy and competent individuals. Anxiety about teachers' competence areas can affect their attitudes and behaviors towards their students negatively. Occupational anxiety is experienced by teachers and pre-service teachers regarding teaching, vocational qualifications, relations

*Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi Hereke Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, İnsan Kaynakları Yönetimi Programı, merve.gercek@kocaeli.edu.tr

with students, parents and colleagues, appointment to the job and finding jobs. Career adaptability, which means perceptions of the ability of individuals to cope with future career barriers, reflects pre-service teachers' openness to change and career planning orientations. The purpose of this study was to examine the relationship between the levels of occupational anxiety and career adaptability levels of pre-service teachers. The data obtained from the 354 pre-service teachers on the third and the fourth grades in Education Faculty were analyzed. According to research findings, there were a negative relationship between task-oriented anxiety, economic and social oriented anxiety, student / communication oriented anxiety, colleague and parental oriented anxiety, personal development oriented anxiety, appointment oriented anxiety, class oriented anxiety and career adaptability. In other words, as occupational anxiety levels of pre-service teachers' increase, their belief regarding their ability of overcoming the problems they may encounter in finding jobs and their career development in the future and adapt to unexpected changes will decrease.

Key Words: *Occupational Anxiety, Career Adaptability, Pre-service Teachers*

1.GİRİŞ

Öğretmenlik, gelecek nesillerin yetişmesinde en önemli rolü oynayan meslek gruplarından birisidir. Öğretmenlerin bilgi birikimi kadar kişilikleri ve psikolojik iyi oluş halleri de sınıf içindeki davranışlarını etkilemesi yönünden önem taşımaktadır. Öğretmenlerin sınıf içinde öğrencilerine karşı tutum ve davranışları öğrencilerinin performansını olumlu ya da olumsuz yönde etkileme gücüne sahiptir. Öğretmenlerde stres, gerginlik ve kaygı gibi olumsuz etmenlerin varlığı, sınıf içi performanslarının azalmasının yanı sıra öğrencileri üzerinde de istenmeyen etkiler bırakabilmektedir.

Kaygı, günlük yaşamda her bireyin deneyimlediği doğal bir duygudur. Belirsizlikle ilişkili duygusal bir durum olan kaygı, her düzeyde deneyimlenebilmektedir. Kaygı, genellenmiş ve belirli olmayan bir dengesizlik hissi olarak tanımlanmıştır (Turner, 1988). Kaygının temelinde, rahatsızlık, gerginlik, endişe ve evham yatmaktadır (Gudykunst ve Nishida, 2001). Kaygı, gelecekteki olumsuz sonuçlara ilişkin algılar olarak da tanımlanmıştır (Lazarus, 1966). Kaygı konusunda incelemeleri bulunan Freud'a göre bireyin, kendisi dışındaki bir tehlikeyi hissettiği anda deneyimlediği bir duygu olan normal kaygı, psikolojik bir soruna işaret etmemektedir (Crosby, 1976). Nevrotik kaygı ise, normal kaygıdan farklı olarak, nesnel bir tehdit unsuru olmaksızın bireyin tehlike algılamasını ifade etmektedir. Normal dışı kaygılar, bireylerin karar verme mekanizmaları üzerinde istenmeyen etkilere yol açabilmekte ve olağan yaşam akışlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu araştırmanın amacı, öğretmen adayları üzerinde olumsuz etkilere neden olabilecek mesleki kaygı kavramı ile öğretmen adaylarının kariyer uyumluluğu düzeyleri arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır.

2. LİTERATÜR

Kaygı, bir durumu ya da kişisel bir özelliği ifade etmektedir (Spielberger, 1966). Durum (state) açısından kaygı, bireyin tehlikeli olarak algıladığı bir durumu anlatmaktadır. Özellik (trait) olarak kaygı ise, bireylerin durumları tehdit edici olarak algılama eğilimleridir. Durum kaygısı, gerginlik ve endişe gibi fizyolojik belirtiler yaratmasıyla özellik kaygısından farklılaşmaktadır (Spielberger, 1983). Genel özellik kaygısı, bireylerin en stresli durumlarda durum kaygısı yaşama ihtimalini ifade eden bir kişilik özelliği olarak tanımlanmıştır (Vignoli, Croity-Belz, Chapeland, de Fillipis ve Garcia, 2005). Bireylerin kaygıyı deneyimleme eğilimleri, içinde buldukları duruma bağlı olabilmektedir. Dolayısıyla bir durum karşısında kaygılı olan birey, başka bir durumda kaygılı olmayabilir. Daha açık bir ifadeyle, bireylerin kaygılı olma eğilimleri, durumlara ve koşullara göre değişmektedir. Bu bakış açısıyla, kaygı konusu mesleki psikoloji alanında da değerlendirilmekte ve mesleki kaygı kavramı ortaya çıkmaktadır (Savickas, 2000).

Öğretmenler kişisel, durumsal ve mesleki olarak farklı kaygı türlerini deneyimleyebilmektedirler. Mesleki kaygı, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin olarak öğretme eylemi, kendi mesleki yeterlilikleri, öğrenci ve velilerle ilişkiler gibi konularda deneyimledikleri kaygı türüdür. Kaygılı olma durumunun öğretmenlerde yarattığı gerginlik, yorgunluk ve tükenmişlik sınıf içi beklenmedik tepkilere zemin hazırlayabilmektedir. Henüz öğretme eylemini gerçekleştirilmeyen öğretmen adaylarının da mesleki kaygıları, eğitim dönemlerinde kendini göstermeye başlamaktadır. Fuller (1969), öğretmenlerin endişelerinin gelişimsel bir süreç izlediğini öne sürmüştür. Yazara göre, öğretme eylemi öncesi bireylerde bir endişe bulunmamaktadır. Öğretme eyleminin başlangıcında bireyin kendi ile ilgili endişeleri bulunurken, daha sonrasında öğrencileri ve onların eğitimsel gelişimleriyle ilgili endişeleri başlayarak, bir öğretmen olarak kendi performansı konusunda kaygılanmaya başlamaktadır. Öğretmenlerin kaygı kaynakları arasında sınıf yönetimi (Gabriel, 1957), ölçme ve değerlendirme (Ahlering, 1963), öğrencileri tarafından sevilme (Thompson, 1963), öğretmen olarak yeterli olabilme (Fuller, 1969) ve eğitim öğretim faaliyetlerini planlayabilme (Campell ve Williamson, 1974) gibi unsurlar bulunmaktadır (akt. Coates ve Thoresen, 1976).

Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2017 yılı için belirlemiş olduğu “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri” arasında, mesleki bilgi, mesleki beceri, tutum ve değerler alanında çeşitli yeterlikler tanımlanmıştır. Bu yeterlikler arasında, alan bilgisi, alan eğitimi, mevzuat bilgisi, eğitim öğretimi planlama, öğretme sürecini yönetme, öğrenciye yaklaşım, iletişim, işbirliği, kişisel ve mesleki gelişim gibi yeterlikler bulunmaktadır (MEB, 2017). Yeterlik, kelime anlamıyla bir işi etkili ve verimli şekilde yerine getirebilmek için sahip olunması gereken bilgi,

beceri, tutum ve değerler olarak tanımlanmıştır. Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri, bir öğretmenin sahip olması gereken unsurların neler olduğu hakkında bilgi vermektedir. Bu bağlamda, öğretmen adaylarının mesleklerinde etkin olabilmeleri için öğretmenlik alanında donanımlı, tutum ve davranışlarıyla öğrencilere rol model olan, etkili iletişim yöntemlerini ve tekniklerini kullanabilen, öğrencileri öğrenim süreciyle bütünleştirebilen, mesleğini seven ve gelişime açık bireyler olmaları beklendiği söylenebilir. Dolayısıyla, öğretmenlik mesleğine ilişkin yeterlilik alanlarındaki kaygıların bireylerin başarılı öğretmenler olma yolunda bir engel olduğu düşünülebilir.

Başarı durumlarında kaygı, ilköğretimden üniversiteye kadar öğrencileri etkileyen ve onları zayıflatıcı olumsuz bir duygudur (Zeidner, 2007). Gençlerin kariyer keşiflerinde olumsuz etkileri olan etmenlerden birisi de kaygıdır (Blustein ve Philips, 1988). Fouad'a (2007) göre, kariyer kararı alma zorlukları olan kişilerde genellikle kariyerle ilgili kaygıları olduğu görülmektedir. Öğretmenlik mesleğini seçen bireylerin, kendi mesleki alanlarında farklı konularda kaygıları olduğuna ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. Okul öncesi öğretmen adaylarında matematik öğretme kaygısı (Bursal ve Paznokas, 2006; Gresham, 2007); ilköğretim öğretmenlerinde bilgisayar kullanım kaygısı (Russell ve Bradley, 1997) ve yabancı dil öğretmenlerinde dil öğretme kaygısı (Horwitz, 1996) gibi çeşitli öğretmenlik alanları çerçevesinde farklı kaygı deneyimlemeleri olduğu belirlenmiştir. Öğretmen ve öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik kaygılarını alan ayırt etmeksizin genel anlamda belirlemeye yönelik çalışmalar da bulunmaktadır (Fuller ve Borich, 1988; Frenzel vd., 2016).

Kariyer uyumluluğu kavramı, Savickas (1997) tarafından, Super'in öne sürmüştüğü kariyer olgunluğu kavramının yerine koyulmak üzere ortaya atılmıştır. Kariyer uyumluluğu, bireyin iş rolüne katılımı ve iş rolüne hazırlanmasına ilişkin zorluklarla mücadele edebilmeye hazır olması ve iş koşullarındaki beklenmedik değişimlere ayak uydurabilmesi olarak tanımlanmıştır (Savickas, 1997: 254). Bir başka anlatımla kariyer uyumluluğu, mevcut veya öngörülen görevler ve mesleki rollerdeki travmalarla başa çıkma konusunda bireyin kaynaklarını gösteren psikososyal bir yapıdır. Uyumluluk, planlama tutumları, kendini ve çevreyi keşfetme ve bilgiye dayalı karar verme unsurlarını içinde bulundurmaktadır. Bireylerin planlama tutumları, kariyer tercihlerine karar vermeye hazır olarak gelecek yönelimli olmayı ifade etmektedir. Savickas'ın (2005) kariyer inşası kuramına göre uyum kelimesi, uyuma hazır olma, uyum kaynakları, tepkileri adapte etme ve uyum sonuçları arasında değişen bir diziyi ifade etmektedir. Bu kurama göre bireyler, kişiliklerini iş rollerine yansıtan uyum stratejileri kullanarak kariyerlerini inşa etmektedirler. Savickas'a (2012) göre kariyer uyumluluğunun endişe, kontrol, merak ve güven olmak üzere dört kaynağı

bulunmaktadır. Bu kaynaklar, bireyin gelecekte ne beklemesi gerektiği ve nasıl davranması gerektiği konusunda yardımcı olan ve öz-düzenlemeyi destekleyen unsurlardır. Endişe, bireylerin gelecek zaman yönelimini ve mevcut eylemlerin kariyer hedeflerine bağlı olması durumunu ifade etmektedir. Kontrol, kişinin kariyerinde sorumluluk alması ve öz disiplin sahibi olması anlamına gelmektedir. Merak, yeni deneyimlere açık olmayı, kendisi ve çevresi ile ilgili araştırma yapma eğilimini ve kariyer fırsatlarını belirlemeye açık olmayı içermektedir. Güven, kişinin kariyer hedeflerini izlerken karşılaşılabileceği engelleri aşma kapasitesine olan inancını ifade etmektedir (Porfeli ve Savickas, 2012).

Kariyer uyumluluğu, bireylerin işe bağlı stresini azaltarak kendileri için en uygun kariyeri belirlemelerine olanak sağlamaktadır (Johnston, Luciano, Maggiori, Ruch ve Rossie, 2013). Kariyer uyumluluğu, gelecekteki değişimle başa çıkma ve bunlardan yararlanma kapasitesi ile yeni çalışma sorumlulukları ile öngörülemeyen olaylar karşısında kariyer planlarını değiştirebilme yeteneğidir (Rottinghous, Day ve Borgen, 2005:5). Kariyer uyumluluğu kavramı, bireyin farklı tutum ve davranışlarını içinde bulunduran çok boyutlu bir yapıdır (Zacher, 2014). Bireylerin kişilik özellikleri ve olaylara yaklaşım tarzlarının farklılaşması nedeniyle, kariyer uyumluluğu her bireyde farklı düzeydedir.

Kariyer uyumluluğu ile ilgili yapılan çalışmalarda bireysel farklılıklar (Zacher, 2014), iyilik hali, sosyal destek (Hirschi, 2009), kontrol duygusu (Duffy, 2010), kariyer iyimserliği (Tolentino, Garcia, Lu ve Restuborg, 2014), akademik doyum (Duffy, Douglass ve Autin, 2015), rezilyans/dayanıklılık (Bimrose ve Hearne, 2012) gibi kavramlarla olumlu yönde ilişkilere sahip olduğu görülmüştür. Kariyerlerine fazlasıyla uyum sağlayabilen öğrencilerin, iş arama süreçlerinde kendilerini daha rahat hissetmelerinin yanı sıra iş bulmalarının da daha kolaylaştığı belirlenmiştir (Guan vd., 2013). Kariyer uyumluluk düzeyleri yüksek olan üniversite öğrencilerinin iş arama süreçlerinde kendilerine daha fazla güvendikleri ve daha etkili kariyer kararları verdikleri söylenebilir. Ayrıca, kariyer uyumluluğu düzeyleri arttıkça öğrencilerin kariyerlerine ilişkin daha iyimser bir tutum içinde oldukları sonucuna varılabilir.

Öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeyleri, kariyerlerine ilişkin kararlarında da etkili olmaktadır. Bireylerin kariyerlerinde karşılaşılabilecekleri engelleri aşabilme güçlerine ilişkin öznel algılamaları, mesleki kaygı sonucu olumsuz etkilenebilmektedir. Kariyer uyumluluğu yüksek bireylerin, kariyerlerini planlama konusunda özgüvenli ve iyimser oldukları öne sürülmektedir. Bu bilgilerden yola çıkılarak, aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur:

H₁: Mesleki kaygı ile kariyer uyumluluğu arasında ters yönde bir ilişki bulunmaktadır.

H_{1a}: Görev merkezli kaygı ile kariyer uyumluluğu arasında ters yönde bir ilişki bulunmaktadır.

H_{1b}: Ekonomik ve sosyal merkezli kaygı ile kariyer uyumluluğu arasında ters yönde bir ilişki bulunmaktadır.

H_{1c}: Öğrenci ve iletişim merkezli kaygı ile kariyer uyumluluğu arasında ters yönde bir ilişki bulunmaktadır.

H_{1d}: Meslektaş ve veli merkezli kaygı ile kariyer uyumluluğu arasında ters yönde bir ilişki bulunmaktadır.

H_{1e}: Kişisel gelişim merkezli kaygı ile kariyer uyumluluğu arasında ters yönde bir ilişki bulunmaktadır.

H_{1f}: Atama merkezli kaygı ile kariyer uyumluluğu arasında ters yönde bir ilişki bulunmaktadır.

H_{1g}: Ders merkezli kaygı ile kariyer uyumluluğu arasında ters yönde bir ilişki bulunmaktadır.

Bir sonraki kısımda, araştırmanın yöntemi, hipotezlerin sınanmasında kullanılan yöntemler ve bulgulara yer verilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amacı ve kapsamı, veri toplama ve analiz yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerini belirlemek ve kariyer uyumluluğu düzeyleri ile arasındaki ilişkileri incelemektir. Araştırmanın modeli olarak, iki değişken arasındaki ilişkileri belirlemeyi amaçlayan tanımlayıcı araştırma modeli kullanılmıştır (Kurtuluş, 2010). Öğretmen adayları açısından mesleki kaygı düzeyinin yüksek olması gelecekteki sınıf içi ve sınıf dışı davranışlarını olumsuz yönde etkilemesi açısından önem taşımaktadır. Bu araştırma, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin kaygı düzeylerinin, onların kariyer planlama davranışlarını, gelecek yönelimlerini ve kariyer engellerine karşı mücadele etme yetkinliklerini ifade eden kariyer uyumluluğu ile ilişkili olup olmadığı konusunda bilgi edinmeyi amaçlamaktadır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın örneklemini eğitim fakültesinde yer alan fen bilgisi eğitimi, matematik eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi ve sınıf eğitimi anabilim dallarında öğrenim görmekte olan üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örnekleme yöntemi olarak tam sayım yöntemi hedeflenmiş ancak, yalnızca derslere devamlılık gösteren 354 öğrencinin katılımı gerçekleşmiştir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının %78'i (276) kadın ve %22'si (78) erkektir. Öğrencilerin %28,5'i (101) fen bilgisi eğitimi, %20,9'u (74) matematik eğitimi, %24,9'u (88) sosyal bilgiler eğitimi ve %25,7'si (91) sınıf eğitimi anabilim dalında

öğrenim görmektedir. Öğrencilerin %51,4'ü (182) üçüncü ve %48,6'sı (172) dördüncü sınıf öğrencileridir.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın amacı kapsamında elde edilen verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, keşfedici faktör analizi, Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ve Pearson korelasyon katsayısından yararlanılmıştır. Veri toplama aracı olarak Cabı ve Yalçınalp (2013) tarafından öğretmen adayları için geliştirilen “Mesleki Kaygı Ölçeği” ile Kalafat (2016) tarafından geliştirilen “Kariyer Geleceği Ölçeği”nin kariyer uyumluluğu boyutu kullanılmıştır.

Mesleki Kaygı Ölçeği: Cabı ve Yalçınalp'in (2013) öğretmen adayları ile geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarını gerçekleştirdiği ölçek, 45 maddeden ve 8 boyutlu bir yapıdan oluşmaktadır. Bu ölçekte, birinci boyut “Görev Merkezli Kaygı”, ikinci boyut “Ekonomik/Sosyal Merkezli Kaygı”, üçüncü boyut “Öğrenci / İletişim Merkezli Kaygı”, dördüncü boyut “Meslektaş ve Veli Merkezli Kaygı”, beşinci boyut “Kişisel Gelişim Merkezli Kaygı”, altıncı boyut “Atanma Merkezli Kaygı”, yedinci boyut “Uyum Merkezli Kaygı”, ve sekizinci boyut “Okul Yönetimi Merkezli Kaygı” olarak isimlendirilmiştir. Ölçek boyutlarının güvenilirliğini belirten Cronbach alfa katsayıları sırasıyla 0,94; 0,88; 0,90; 0,82; 0,85; 0,82; 0,77; 0,67 ve ölçek toplamı için 0,95'tir.

Kariyer Geleceği Ölçeği (KARGEL): Kalafat (2016) tarafından üniversite öğrencileri ile geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılan ölçek 25 ifadeden ve 3 boyuttan oluşmaktadır. Ölçek boyutları, “Kariyer Uyumluluğu”, “Kariyer İyimserliği” ve “İş Piyasalarına İlişkin Algılanan Bilgi”den oluşmaktadır. Ölçek boyutlarının Cronbach alfa katsayıları sırasıyla 0,83; 0,82; 0,62 ve ölçek toplamı için 0,88 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada söz konusu ölçeğin 11 ifadeden oluşan “Kariyer Uyumluluğu” boyutu kullanılmıştır.

4. BÜLGÜLAR

Bu bölümde, araştırmada kullanılan ölçüm araçlarına ilişkin geçerlilik ve güvenilirlik bulguları ile mesleki kaygı ve kariyer uyumluluğu arasındaki ilişkilere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Ölçüm Araçlarının Geçerlilik ve Güvenilirlik Bulguları

Bu çalışmada elde edilen veriler ile “Mesleki Kaygı Ölçeği” için faktör analizi yinelenmiştir. Ölçeğin KMO (0,951) ve Bartlett testi sonuçları ($p=0,000<0,005$) verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermiştir. Yapılan faktör analizi sonucu, ölçeğin 8 boyutlu yapısını koruduğu görülmüştür. Ancak, 1. ve 27. maddeler düşük faktör yükü nedeniyle elenmiş ve bazı ifadeler ölçeğin aslından farklı olarak bir araya toplandığı için “Okul yönetimi merkezli” kaygı alt boyutunun yerine oluşan boyut, içerdiği ifadelerin temsil ettiği kaygı türü bakımından “Ders Merkezli Kaygı” olarak yeniden adlandırılmıştır. Boyutların

MK2								0,880
MK4								0,802
MK32								0,782
MK33								0,778
MK35								0,586
MK34								0,498
Açıklanan Varyans	15,206	11,084	9,724	7,941	7,703	7,617	6,337	6,254
Cronbach alfa	0,953	0,926	0,884	0,872	0,907	0,895	0,808	0,806
MK:Mesleki Kaygı								

Araştırmada öğretmen adaylarının kariyer uyumluluğu düzeylerini belirlemek üzere KARGEL'in "Kariyer Uyumluluğu" boyutu kullanılmıştır. 11 ifadeden oluşan boyutun 10. ve 11. ifadeleri düşük faktör yükleri nedeniyle analiz dışı tutulmuştur. "Kariyer Uyumluluğu" boyutunun faktör analizi sonucu KMO değerinin 0,872; Bartlett testinin anlamlı ($p=0,000<0,005$) olduğu görülmüştür. Bu boyutun toplam varyansı açıklama oranı 43,735'tir. "Kariyer Uyumluluğu" boyutunun Cronbach alfa katsayısı ise 0,843 olarak güvenilir kabul edilmiştir. Faktör yükleri, açıklanan varyans ve Cronbach alfa değeri Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2. Kariyer Uyumluluğu Boyutunun Keşfedici Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenilirlik Değerleri

Boyutlar- İfadelerin Faktör Yükleri	Kariyer Uyumluluğu
KU1	0,691
KU2	0,705
KU3	0,715
KU4	0,668
KU5	0,774
KU6	0,668
KU7	0,643
KU8	0,501
KU9	0,543
Toplam açıklanan varyans	43,735
Cronbach alfa	0,843
KU:Kariyer Uyumluluğu	

4.2 Tanımlayıcı İstatistikler

Mesleki kaygı ve kariyer uyumluluğu ölçüm araçları için tanımlayıcı istatistikler Tablo 3'te verilmiştir. Öğretmen adaylarının kariyer uyumluluğundan aldıkları puanların ortalaması 3,76 ile orta düzeydedir. Öğretmen adaylarının mesleki kaygı alt boyutlarından aldıkları ortalama puanlar ise orta düzeyin altındadır.

Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	N	Ortalama	Std. Sapma
Kariyer Uyumluluğu	354	3,76	0,58148
Görev Merkezli Kaygı	354	2,47	0,98080
Ekonomik ve Sosyal Merkezli Kaygı	354	2,78	0,99216
Öğrenci ve İletişim Merkezli Kaygı	354	2,58	1,04751
Meslektaş ve Veli Merkezli Kaygı	354	2,45	0,89942
Kişisel Gelişim Merkezli Kaygı	354	2,60	1,16566
Atama Merkezli Kaygı	354	3,37	1,21449
Ders Merkezli Kaygı	354	2,59	1,04538
Uyum Merkezli Kaygı	354	2,44	0,95787

4.3. Mesleki Kaygı ve Kariyer Uyumluluğu Arasındaki İlişkilere İlişkin Bulgular

Mesleki kaygı ve kariyer uyumluluğu arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizinin ortaya koyduğu anlamlı ilişkiler Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4. Mesleki Kaygı ve Kariyer Uyumluluğu Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Kariyer Uyumluluğu	1								
Görev Merkezli Kaygı	-0,352*	1							
Ekonomik ve Sosyal Merkezli Kaygı	-0,273*	0,527**	1						
Öğrenci ve İletişim Merkezli Kaygı	-0,356*	0,795**	0,498**	1					
Meslektaş ve Veli Merkezli Kaygı	-0,358*	0,690**	0,592**	0,648**	1				
Kişisel Gelişim Merkezli Kaygı	-0,258*	0,698**	0,534**	0,671**	0,623**	1			
Atama Merkezli Kaygı	-0,188*	0,302**	0,440**	0,369**	0,337**	0,269**	1		
Ders Merkezli Kaygı	-0,245*	0,467**	0,667**	0,479**	0,574**	0,462**	0,327**	1	
Uyum Merkezli Kaygı	-0,384*	0,700**	0,502**	0,743**	0,658**	0,563**	0,334**	0,541**	1

*p<0,005; **p<0,001

Değişkenler arasında yapılan korelasyon analizi sonucu, mesleki kaygı ve kariyer uyumluluğu arasında genel anlamda düşük düzeyde ters yönlü ilişkiler olduğu belirlenmiştir (Tablo 4). Bir başka ifade ile öğretmen adaylarının mesleki

kaygı düzeyleri arttıkça, kariyer uyumlulukları azalmaktadır. Aralarında en yüksek ilişki bulunan boyutlar uyum merkezli kaygı ve kariyer uyumluluğudur ($r=-0,384$). En düşük ilişki ise atama merkezli kaygı ile kariyer uyumluluğu arasındadır ($r=-0,188$). Mesleki kaygı değişkeninin alt boyutları, kendi aralarında olumlu yönde ilişkilidir. Dolayısıyla, araştırmanın tüm hipotezleri kabul edilmiştir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Öğretmenlik, doğası gereği bir toplumdaki en zorlu mesleklerdendir. Bunun sebebi, öğretmenliğin yalnızca bir meslek değil, gelecek nesillerin yetiştirilmesinde ve ülkelerin kalkınmasındaki en önemli unsurlardan birisi olmasıdır. Öğretmenler, öğretme eylemini gerçekleştirmenin yanı sıra öğrencileri için rol model olma sorumluluğunu da taşımaktadırlar. Öğretmenlerin kendi alanlarına yönelik belirli yetkinliklerin yanında, sevgi, sabır ve hoşgörü ile öğrencilerine yaklaşımları ve onlara birer ışık olmaları beklenmektedir. Türkiye’de öğretmen ve öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin çeşitli kaygı türlerini deneyimledikleri görülmektedir. Bu kaygı türleri, görev, öğretim süreci, öğrenci, veli ve meslektaşlarla iletişim, kişisel gelişim ve atanma gibi konulardadır. Öğretmen ve öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerinin yüksek olması, tutum ve davranışlarının yanı sıra kariyerlerine yönelik algılarını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Öğretmen adayları, özel kurumlarda veya kamu kurumlarında öğretmenlik yapabilmektedirler. Kamu kurumlarında görev yapmak isteyen öğretmen adayları, sınav ve atanma kaygısı deneyimleyebilmektedirler. Öğretmen adaylarının, iş bulma ve kariyerlerinde ilerleme sürecinde karşılaşılabilecekleri engellere karşı ne derecede hazır oldukları ve kendilerine ne kadar güvendikleri onların kariyer uyumluluğu düzeylerini ifade etmektedir.

Bu çalışmada, öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeyleri ile kariyer uyumluluğu düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiş, bu iki değişken arasında ters yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Araştırma bulgularına göre, kariyer uyumluluğunun görev merkezli kaygı, ekonomik/sosyal merkezli kaygı, öğrenci / iletişim merkezli kaygı, meslektaş ve veli merkezli kaygı, kişisel gelişim merkezli kaygı, atanma merkezli kaygı, uyum merkezli kaygı ve ders merkezli kaygı ile ters yönde ilişkiler bulunmaktadır. Bir başka anlatımla, öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeyleri arttıkça, kariyer uyumluluğu düzeyleri azalmaktadır. Kariyer uyumluluğu düzeyinin azalması, bireylerin iş bulmada ve kariyerlerini inşa etmedeki endişe, kontrol, merak ve güven unsurlarının zayıflamasını ifade etmektedir. Kariyer uyumluluğunun düşük olması, bireylerin kariyerine ilişkin değişimlerle mücadele edebilme ve yeniden kariyerini planlayabilme yeteneğinin azaldığını göstermektedir. Kariyer uyumluluğu, özsaygı ve iyimserlik gibi kavramlarla da ilişkilidir (Duffy, 2010). Bireylerin iyimserlik düzeyleri arttıkça kariyer uyumluluğunun da arttığı görülmüştür (Siyez ve Belkis, 2016). Bir başka

anlatımla, iyimser bireylerin kariyerlerine ilişkin gelecekte karşılaşılabileceği sorunlara karşı daha kendine güvenli olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, kaygıdan uzak ve geleceğe umutla bakan bireylerin kariyer hedeflerine ulaşmaya daha hazırlıklı olduğu şeklinde bir yoruma varılabilir.

Öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeyleri konusunda yapılan çalışmalarda, mesleki kaygı düzeyinin; yaş (Bozdam ve Taşgın, 2011), cinsiyet (Akgün, Gönen ve Aydın, 2007), mezun olunan lise türü (Kafkas, Açak, Çoban ve Karademir, 2010), sınıf (Boz, 2008; Kurtuldu ve Ayaydın, 2010) gibi çeşitli demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelendiği görülmektedir. Ayrıca, öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerini belirlemeye yönelik çalışmalar da bulunmaktadır. Saban, Korkmaz ve Akbaşlı'nın (2004) çalışmasında, dördüncü sınıf öğretmen adaylarının mesleki kaygılarının daha çok "öğretmenlik görevi" üzerinde olduğu belirlenmiştir. Saracaloğlu, Kumral ve Kanmaz (2009), tezsiz yüksek lisans öğrencileri ile yürüttükleri çalışmalarında bölümlerine isteyerek gelen öğrencilerin, mesleğe yönelik kaygılarının düşük olduğunu ve öğrencilerin akademik başarıları arttıkça mesleğe yönelik kaygılarının azaldığını tespit etmişlerdir. Temiz (2011), son sınıfta öğrenim gören öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının mesleki kaygılarının, ben merkezli, görev merkezli ve öğrenci merkezli kaygılardan düşük düzeyde etkilendiğini bulmuştur. Kurtuldu ve Ayaydın'ın (2015) çalışmasına göre, öğretmen adayları son sınıfa yaklaştıkça mesleki kaygı düzeyleri artmaktadır. Ünal ve Alaz'a (2008) göre, görev merkezli kaygı türü, öğrenci merkezli ve ben merkezli kaygı türlerine göre daha yüksektir. Köse'nin (2006) yaptığı çalışmada, görev merkezli, öğrenci merkezli ve ben merkezli kaygı düzeylerinin öğretmen adayları için düşük düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. Boz Y. ve Boz N.'nin (2011) çalışmasında göreve yönelik kaygıların en yüksek düzeyde, kendine yönelik kaygıların ise en düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Çubukçu ve Dönmez'in (2011) çalışmasında öğretmen adaylarının göreve yönelik mesleki kaygı düzeylerinin diğer kaygı türlerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu çalışmaya katılan öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerinin orta düzeyin altında olduğu görülmüştür. Katılımcıların en çok atama merkezli kaygıya sahip oldukları belirlenmiştir. Atama merkezli kaygıdan sonra en yüksek kaygı düzeyi ekonomik ve sosyal merkezli kaygıdır. Öğretmen adaylarının en düşük düzeydeki kaygı türünün ise uyum merkezli kaygı olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırmanın sonuçları, elde edilen veriler ile sınırlıdır. Mesleki kaygı ve kariyer uyumluluğu arasındaki ilişkilere yönelik çalışmaların çok fazla olmadığı görülmüştür. Bu iki değişken arasındaki ilişkilerin incelenmesinde bağımlı ve bağımsız değişken ilişkisi kurabilmek için kuramsal desteğe ihtiyaç bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışmada yalnızca ilişkilerin var olup olmadığının belirlenmesine

odaklanılmıştır. Gelecekteki çalışmalarda bu ilişkinin yönünü belirleyebilecek araştırma modelleri kurulabilir. Öğretmenlik mesleğini tercih eden öğrencileri ne tür kariyer engellerinin beklediğine ilişkin keşfedici araştırmaların yapılması, kariyer uyumluluğu düzeylerinin anlaşılmasına katkıda bulunabilir.

Eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarının en çok hangi alanda mesleki kaygı deneyimlendiği belirlenerek bu yönde öğrencilere danışmanlık sağlanabilir. Ayrıca, öğrencileri mezuniyet sonrası mesleki hayatlarında neler beklediği konularında bilgilendirmek için çeşitli çalışmalar yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akgün, A., Gönen, S. ve Aydın, M. (2007). İlköğretim fen ve matematik öğretmenliği öğrencilerinin kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 283-299.
- Bimrose, J., ve Hearne, L. (2012). Resilience and career adaptability: Qualitative studies of adult career counseling. *Journal of Vocational Behavior*, 81(3), 338-344.
- Blustein, D. L., ve Phillips, S. D. (1988). Individual and contextual factors in career exploration. *Journal of Vocational Behavior*, 33, 203-216.
- Boz, Y. (2008) Turkish student teachers' concerns about teaching. *European Journal of Teacher Education*, 31(4), 367-377.
- Boz, Y., ve Boz, N. (2010). The nature of the relationship between teaching concerns and sense of efficacy. *European Journal of Teacher Education*, 33(3), 279-291.
- Bozdam, A. ve Taşgın, Ö. (2011). Öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 13(1), 44-53.
- Bursal, M., ve Paznokas, L. (2006). Mathematics anxiety and preservice elementary teachers' confidence to teach mathematics and science. *School Science and Mathematics*, 106(4), 173-180.
- Cabı, E., ve Yalçınalp, S. (2013). Öğretmen Adaylarına Yönelik Mesleki Kaygı Ölçeği (MKÖ): Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(44).
- Coates, T. J., ve Thoresen, C. E. (1976). Teacher anxiety: A review with recommendations. *Review of educational research*, 46(2), 159-184.
- Crosby, J. F. (1976). Theories of anxiety: A theoretical perspective. *The American Journal of Psychoanalysis*, 36(3), 237-248.
- Çubukçu, Z., ve Dönmez, A. (2011). Öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 7(1), 3-25.
- Duffy, R. D. (2010). Sense of control and career adaptability among undergraduate students. *Journal of Career Assessment*, 18(4), 420-430.

- Duffy, R. D., Douglass, R. P., ve Autin, K. L. (2015). Career adaptability and academic satisfaction: Examining work volition and self efficacy as mediators. *Journal of Vocational Behavior*, 90, 46-54.
- Fouad, N. A. (2007). Work and vocational psychology: Theory, research, and applications. *Annual Review of Psychology*, 58, 543-564.
- Frenzel, A. C., Pekrun, R., Goetz, T., Daniels, L. M., Durksen, T. L., Becker-Kurz, B., ve Klassen, R. M. (2016). Measuring teachers' enjoyment, anger, and anxiety: The teacher emotions scales (TES). *Contemporary Educational Psychology*, 46, 148-163.
- Fuller, F. F., ve Borich, G. D. (1988). Teacher concerns checklist. *Effective teaching methods*, 62-72.
- Gresham, G. (2007). A study of mathematics anxiety in pre-service teachers. *Early Childhood Education Journal*, 35(2), 181-188.
- Guan, Y., Deng, H., Sun, J., Wang, Y., Cai, Z., Ye, L., ... ve Li, Y. (2013). Career adaptability, job search self-efficacy and outcomes: A three-wave investigation among Chinese university graduates. *Journal of Vocational Behavior*, 83(3), 561-570.
- Gudykunst, W. B., ve Nishida, T. (2001). Anxiety, uncertainty, and perceived effectiveness of communication across relationships and cultures. *International journal of intercultural relations*, 25(1), 55-71.
- Horwitz, E. K. (1996). Even teachers get the blues: Recognizing and alleviating language teachers' feelings of foreign language anxiety. *Foreign Language Annals*, 29(3), 365-372.
- Johnston, C. S., Luciano, E. C., Maggiori, C., Ruch, W., ve Rossier, J. (2013). Validation of the German version of the career adapt-abilities scale and its relation to orientations to happiness and work stress. *Journal of Vocational Behavior*, 83, 295-304.
- Kafkas, M.E., Aak, M., oban, B., ve Karademir, T., (2010) Beden Eğitimi ğretmen adaylarının öz-yeterlik algıları ile mesleki kaygıları arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi dergisi*, 11(2), 93-111.
- Kalafat, T. (2016). Kariyer Geleceği Ölçeği (KARGEL): Türk örnekleme için psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(38).
- Kurtuldu, M. K., ve Ayaydın, a. (2015). Güzel sanatlar eğitim bölümü öğrencilerinin mesleki kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (28).
- Kurtuluş, K. (2010). Araştırma Yöntemleri. *Türkmen Kitabevi, İstanbul*
- Lazarus, R. S. 1966. Psychological stress and the coping process. New York: McGraw

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Öğretmenlik Mesleki Genel Yeterlikleri Raporu, http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_YYRETMEN_LYK_MESLEYY_GENEL_YETERLYKLERY.pdf, Erişim Tarihi: 25.02.2018

Porfeli, E. J., ve Savickas, M. L. (2012). Career adapt-abilities scale-USA form: Psychometric properties and relation to vocational identity. *Journal of Vocational Behavior*, 80, 748–753.

Russell, G., ve Bradley, G. (1997). Teachers' computer anxiety: Implications for professional development. *Education and Information Technologies*, 2(1), 17-30.

Saban, A., Korkmaz, İ., ve Akbaşı, S. (2004). Öğretmen adaylarının mesleki kaygıları. *Eurasian Journal of Educational Research*, 17, 198-208.

Saracaloğlu, A. S., Kumral, A. G. O., ve Kanma, A. G. A. (2009). Ortaöğretim Sosyal Alanlar Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Yeterlikleri, Kaygıları Ve Akademik Güdülenme Düzeyler (ss. 38-54). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2).

Savickas, M. L. (1997). Career adaptability: An integrative construct for life-span, life-space theory. *The career development quarterly*, 45(3), 247-259.

Savickas, M. L. (2000). Person-environment Fit: Theoretical meaning, conceptual models, and empirical measurement. *Journal of Vocational Behavior*, 56, 145–146.

Siyez, D.M., Belkis, Ö. (2016). Üniversite Öğrencilerinde Kariyer İyimserliği ve Uyuumluluğu ile toplumsal cinsiyet Algısı Arasındaki İlişki. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 279-285.

Spielberger, C. D. (1966). Theory and research on anxiety. In C. D. Spielberger (Ed.), *Anxiety and behavior*. New York: Academic Press.

Spielberger, C. D. 1983. *Manual for the state-trait anxiety inventory*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Temiz, E. (2011). Güzel sanatlar eğitimi bölümü öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerinin cinsiyet ve alan değişkenleri açısından incelenmesi. *Journal of New World Science Academy*, 6(2).

Tolentino, L. R., Garcia, P. R. J. M., Lu, V. N., Restubog, S. L. D., Bordia, P., ve Plewa, C. (2014). Career adaptation: The relation of adaptability to goal orientation, proactive personality, and career optimism. *Journal of Vocational Behavior*, 84(1), 39-48.

Turner, J. H. (1988). *A theory of social interaction*. Palo Alto, CA: Stanford University Press.

- Ünalđı, Ü.E., ve Alaz, A. (2008). Coğrafya öğretmenliğinde okuyan öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 26,1-13.
- Vignoli, E., Croity-Belz, S., Chapeland, V., de Phillipis, A., ve Garcia, M. (2005). Career exploration in adolescents: The role of anxiety, attachment, and parenting style. *Journal of Vocational Behavior*, 67(2), 153-168.
- Zacher, H. (2014). Individual difference predictors of change in career adaptability over time. *Journal of Vocational Behavior*, 84(2), 188-198.
- Zeidner, M. (2007). Test anxiety in educational contexts: Concepts, findings, and future directions. In P. A. Schutz ve R. Pekrun (Eds.), *Emotion in education* (pp. 165–184). San Diego, CA: Academic Press.